

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ-АГРАРІЇВ

*Грибан Григорій Петрович,
кандидат педагогічних наук, доцент
Житомирський національний агроекологічний університет*

Постановка проблеми. Однією із основних вимог, яка висувається сучасним аграрним сектором до системи загальної підготовки фахівця в сфері фізичного виховання є формування здатності самостійно і творчо вирішувати не тільки аграрні та соціально-економічні питання розвитку інфраструктури села, а й складні освітні, фізкультурно-оздоровчі та спортивно-масові завдання серед сільської молоді. Фахівець має усвідомлювати особистісну й громадську значущість власного прикладу в дотриманні здорового способу життя, формуванні спортивно-оздоровчого клімату у трудових колективах, ціннісного ставлення до засобів фізичного виховання, бути прикладом і організатором всіх фізкультурно-оздоровчих і спортивно-масових заходів на селі та готовим нести відповідальність за їх результати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомий російський психолог Б.Г. Ананьєв розглядає студентські роки як особливу онтогенетичну стадію соціалізації індивіда і визначає: “Виховання спеціаліста, суспільного діяча і громадянина, опанування та консолідація багатьох соціальних функцій, формування професійної майстерності – все це становить особливий і найважливіший для суспільного розвитку та становлення особистості період життя, який позначається як студентський вік” [1, с. 25].

Фізичне виховання нині є одним із провідних предметів в системі освіти аграріїв, який направлений на забезпечення і реалізацію освітнього, виховного і оздоровчого потенціалу майбутнього фахівця. Однак, комплексне вирішення цих завдань пов'язане з подолання певних труднощів, які, перш за все, викликані відсутністю моделі методичної системи фізичного виховання студентів аграрних університетів та цілим комплексом помилок, які були допущені в організації і управлінні фізичним виховання студентів в Україні.

Однією з головних причин низької результативності фізичного виховання у ВНЗ є також те, що при існуючій організації навчального процесу викладачі використовують одноосібний, за своєю сутністю – директивний, авторитарний стиль управління. Він характеризується тим, що викладач сам приймає всі основні рішення в організації процесу фізичного виховання без узгодження зі студентами. Діяльність студентів у навчальних заняттях суворо регламентована, викладач одноосібно контролює її і оцінює. Спілкування є в основному офіційним, в ньому переважають протекційно-наказові форми [6, с. 10-11].

Високі зростаючі психофізичні вимоги до сучасних спеціалістів-аграріїв обумовлюють: інтелектуалізацію, інтенсифікацію, автоматизацію, комп'ютеризацію праці; суттєве збільшення у життєдіяльності та професійній роботі фізіологічних і психологічних стресорів; об'єктивну необхідність продовження професійної діяльності, працездатності; значне збільшення у професійній діяльності екстремальних компонентів [4, с. 151]. Дослідження останніх років [2, с. 52; 3, с. 42; 5, с. 22-23 та ін.] дають підстави стверджувати, що дійсний рівень психофізичної підготовленості випускників аграрних ВНЗ в Україні не відповідає сучасним вимогам життєдіяльності та професійної праці фахівців аграрного сектору. Така тенденція була підтверджена в процесі аналізу стану здоров'я, фізичної підготовленості студентів аграрних ВНЗ наявністю: професійних, професійно обумовлених захворювань, травматизму в представників екстремальних, масових і творчих професій; порушень у виробничих технологічних процесах, пов'язаних з недостатнім рівнем прояву фізичних і психічних якостей у випускників.

Метою даної статті є дослідження особливостей організації навчального процесу з фізичного виховання в аграрних університетах для створення на цій основі нової методичної системи фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Виховання фахівців для аграрного сектору можливе лише за умови кардинального переосмислення кінцевих цілей фізичного виховання в аграрних університетах в напрямі формування у студентів не розрізнених знань, навичок і вмінь, а цілісного комплексу базових фізкультурно-оздоровчих компетенцій випускника. Наразі виникла педагогічна доцільність введення категорії “фізкультурно-оздоровча компетентність” як терміна для коректної характеристики кінцевого результату фізичного виховання в аграрному університеті. Вона зумовлена багатовекторністю цільових координат його поняттєвого змісту, що об'єднує, не лише освітні знання і вміння, але й практичний досвід, систему ціннісних орієнтацій особистості (потреби, інтереси, мотиви, ставлення до засобів фізичного виховання тощо), здатність ефективно використовувати отримані знання, вміння і навички та набувати нові, ефективно володіння різними способами вирішення проблемно-організаційних завдань, особистісні вольові риси та духовну чуттєвість, світогляд, переконання та інші регулятори поведінки необхідні для досягнення кінцевої мети.

Динаміка інтересів, мотивів та зацікавленості студентів засобами фізичного виховання за час навчання у ВНЗ показує, що не відбувається суттєвих змін в розумінні їх значення для дотримання здорового способу життя, трудової та професійної діяльності. Тому майбутні фахівці після отримання заліку або закінчення ВНЗ припиняють заняття фізичними вправами. Проведені соціологічні дослідження серед спеціалістів аграрного сектору показали, що тільки ті, хто активно займався спортом під час навчання у ВНЗ, продовжують займатися фізичною культурою та спортом, намагаються вести активний спосіб життя під час трудової діяльності в аграрному секторі (табл. 1).

Таблиця 1

**Аналіз рухової активності спеціалістів аграрного сектору після закінчення вищого навчального закладу
(n = 264, в %)**

Фізична активність під час навчання у ВНЗ	Після закінчення ВНЗ			
	Займаються фізичною культурою та спортом	Займаються риболовлю і полюванням	Займаються ходьбою	Працюють на присадибній ділянці і в полі
Відвідували тільки навчальні заняття з фізичного виховання (n = 205)	4,4	11,2	14,1	59,5
Займалися активно спортом, брали участь у змаганнях	35,6	23,7	52,5	71,2

(n = 59)					
----------	--	--	--	--	--

Опитування студентів показує, що певна їх кількість, починаючи з 1990 і до 2010 року, в тій чи іншій мірі незадоволені системою організації, методами, що застосовуються, і формами проведення навчальних занять, їх змістом і направленістю, а це, в свою чергу, негативно впливає на відношення до навчального процесу з фізичного виховання і самостійних занять фізичними вправами. Ще більша кількість студентів не задоволена організацією і проведенням спортивно-масової і оздоровчої роботи у ВНЗ (табл. 2).

Однією із важливих особливостей формування змісту методичної системи фізичного виховання в аграрних університетах є професійно-прикладна спрямованість навчального процесу. Контингент студентів аграрних університетів складається біля 60–80 % із представників сільської молоді, яка готується до професійної діяльності саме в агропромисловому комплексі.

Варто також звернути увагу на те, що фізичне виховання в аграрних ВНЗ переслідує більш широкий діапазон завдань, чим відрізняється від фізичного виховання студентів ВНЗ гуманітарного та педагогічного профілів. Фізичне виховання в цих закладах спрямоване не тільки на поліпшення і збереження власного здоров'я студентів, але й займає значне місце в підготовці майбутніх фахівців, професійна діяльність яких вимагає цілого комплексу високорозвинених психофізичних якостей і спеціальної фізичної підготовленості.

Таблиця 2

Задоволеність студентів організацією фізичного виховання під час навчання у вищому навчальному закладі (на прикладі аграрних університетів, в %)

Види діяльності	Суб'єктивна оцінка	Рік дослідження							
		1990		2000		2007		2010	
		чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.
Навчальна	Задоволені	58,9	53,6	27,4	36,6	39,2	38,1	49,7	44,3
	Частково задоволені	34,4	37,1	47,7	46,2	51,0	49,5	44,1	47,4
	Незадоволені	6,7	9,3	24,9	17,2	9,8	12,4	6,2	8,3
Спортивна і оздоровча	Задоволені	53,7	46,2	22,1	24,4	31,3	27,7	41,8	36,1
	Частково задоволені	40,1	44,5	63,6	55,9	53,4	53,5	48,6	52,5
	Незадоволені	6,2	9,3	14,3	19,7	15,3	18,8	9,6	11,4

Тому сучасна методична система фізичного виховання студентської молоді аграрних університетів має передбачати впровадження цілого ряду ефективних не тільки оздоровчих, а й тренувальних засобів, які повинні використовуватися як в процесі основних навчальних занять, так і під час самостійних занять фізичними вправами для розвитку психофізичних якостей, поліпшення стану здоров'я, працездатності та функцій серцево-судинної, дихальної, нервової та інших систем.

Окрім того, загальна фізична підготовка фахівців-аграріїв не може цілком вирішити всіх проблем, тому що сучасна висококваліфікована праця в аграрному секторі вимагає певного профілювання фізичного виховання відповідно до особливостей кожної професії. Фізичне виховання студентів аграрних ВНЗ має враховувати специфічні особливості: конкретна спрямованість його як дисципліни навчального плану визначається не тільки загальними завданнями, але й вимогами, запропонованими фахом, за яким готують студента. У зв'язку з цим професійно-прикладну фізичну підготовку необхідно включати самостійним розділом у програму фізичного виховання студентів аграрних ВНЗ України, що також потребує внесення змін і доповнень до існуючої методичної системи студентів аграрних ВНЗ.

Відсутність на державному рівні системи тестів і нормативів оцінки фізичної підготовленості студентів, не дозволяє ефективно і якісно оцінити процес фізичного виховання. В Україні не вироблена методологія розробки критеріїв оцінки ефективності системи фізичного виховання. Донині не розроблені тести, вимірювання та нормативи оцінки, що враховують специфіку підготовки студента до конкретної майбутньої професійної діяльності.

В той же час зміна соціальних і економічних умов існування суспільства, переміна зовнішньополітичної ситуації в Україні, високий життєвий рівень окремих слоїв населення, суттєві зміни способу життя і трудової діяльності, проблеми гіподинамії, надлишкової ваги, ожиріння тощо пред'являють нові вимоги до системи фізичного виховання. Це вимагає вивчення особливостей навчального процесу з фізичного виховання студентів-аграріїв для оновлення методичного забезпечення та удосконалення матеріально-технічного оснащення навчальних занять.

Дослідженнями доведено [3, с. 43; 5, с. 23-24 та ін.], що засоби фізичного виховання суттєво сприяють вирішенню важливих соціально-економічних проблем фахівців аграрного сектору, де варто виділити найважливіші напрями їх ефективності такі, як: збільшення національного доходу за рахунок зниження захворюваності, інвалідності, смертності в працездатному віці, продовження періоду трудової діяльності; економія державних засобів щодо соціального страхування і соціального забезпечення; зменшення витрат на лікування хворих у зв'язку зі зниженням захворюваності, підвищення продуктивності праці; раціональне використання вільного часу і активне проведення дозвілля; формування і розвиток соціально-психологічних явищ і відношень; оздоровлення психологічного клімату у виробничих колективах; підвищення ступеня активної участі молоді в громадському житті села, її закріплення в аграрному секторі; профілактика пияцтва, алкоголізму і шкідливих звичок.

Тому вишукування нових науково обґрунтованих форм, засобів і методів фізичного виховання, що відповідають вимогам розвитку агропромислового сектору у нових умовах праці і життя трудівників села, є сьогодні важливим завданням теорії і практики фізичного виховання в аграрних ВНЗ. При організації навчального процесу перед кожним викладачем ВНЗ ставиться завдання підготувати фахівців для села на високому науково-методичному рівні із застосуванням сучасних методів організації навчально-виховного процесу. Однак повноцінне оволодіння студентами професійними знаннями і вміннями, добрим станом здоров'я, високою працездатністю, оволодіння фізкультурно-оздоровчими і спортивними компетенціями можливе лише при новій методичній системі фізичного виховання, яка враховуватиме сучасні вимоги і можливості ВНЗ.

Висновки. Вивчення особливостей системи фізичного виховання в аграрних ВНЗ показує, що на процес формування методичної системи фізичного виховання може впливати цілий ряд чинників, які як позитивно, так і негативно відображаються на якості та ефективності навчального процесу з фізичного виховання та на підготовці фахівців-аграріїв до життєздатності та професійної діяльності. Негативними показниками є відсутність чіткого

програмно-нормативного забезпечення, невідповідність і неузгодженість навчальних планів аграрних університетів з державними і урядовими документами, відсутність професійних кваліфікаційних вимог з фізичного виховання до фахівців-аграріїв різних профілів підготовки, низьке матеріально-технічне забезпечення системи фізичного виховання, низький кваліфікаційний рівень викладачів аграрних університетів, відсутність сучасної методичної системи фізичного виховання.

Перспективи подальших досліджень направлені на розробку шляхів впровадження методичної системи фізичного виховання студентів аграрних університетів на загальнодержавному рівні.

Резюме. Розглянуто вимоги з фізичного виховання до майбутніх фахівців-аграріїв. Показано роль випускника аграрного університету в організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності в аграрному секторі та відновленні соціальної інфраструктури села. Доведено доцільність введення категорії “освітньо-оздоровча компетентність” як терміна для характеристики кінцевого результату фізичного виховання студентів в аграрних університетах. Встановлено, що одним із чинників формування змісту методичної системи фізичного виховання в аграрних університетах є професійно-прикладна спрямованість навчального процесу на контингент студентів, який складається біля 60–80 % із представників сільської молоді, яка повернеться на роботу в аграрний сектор. **Ключові слова:** система, фізичне виховання, методична система, компетентність, студент, аграрій.

Резюме. Рассмотрено требования с физического воспитания к будущим специалистам-аграриям. Показано роль выпускника аграрного университета в организации физкультурно-оздоровительной и спортивной деятельности в аграрном секторе и восстановлении социальной инфраструктуры села. Доведено целесообразность введения категории “образовательно-оздоровительная компетентность” как термина для характеристики конечного результата физического воспитания студентов в аграрных университетах. Установлено, что одним из факторов формирования содержания методической системы физического воспитания в аграрных университетах есть профессионально-прикладная направленность учебного процесса на контингент студентов, который состоит с 60–80 % из представителей сельской молодежи, которая возвратится на работу в аграрный сектор. **Ключевые слова:** система, физическое воспитание, методическая система, компетентность, студент, аграрий.

Summary. The paper considers the requirements of students-agrarians physical education. The paper investigates the role of agrarian university post-graduate in agrarian sector and restoration of rural social infrastructure. At proves the necessity of introducing the category “educational and sanitational competence” as a term for characterizing the final result of agrarian university students physical education. The author determines that one of the reasons for forming the context of methodical system for physical education in agrarian universities is professional and applicational direction of educational process to the students contingent. 80% of students are representatives of rural use, who will return into agrarian sector. **Keywords:** system, physical education, methodical system, competence, student, agrarian.

Література

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Б.Г. Ананьев. – СПб.: Питер, 2002. – 228 с.
2. Грибан Г.П. Пути становления творческой личности будущего специалиста в процессе занятий по физическому воспитанию / Г.П. Грибан // Психологическая наука: проблемы и перспективы: Тез. Всесоюз. конф., посвященной 90-летию со дня рождения действительного члена АПН СССР Г. С. Костюка. – Ч. 1. – К., 1990. – С. 52–53.
3. Грибан Г.П. Роль физической культуры и спорта в решении задач социально-экономического развития села / Г.П. Грибан // Физическая культура и спорт и их роль в оздоровлении и повышении работоспособности трудящихся агропромышленного комплекса: Матер. Всесоюз. науч.-практ. конф. – Кишинев, 1989. – С. 42–43.
4. Грибан Г.П. Формування адаптації студентів до фізичних навантажень і умов навколишнього середовища в процесі професійно-прикладної фізичної підготовки / Г.П. Грибан, Ф.Г. Опанасюк // Актуальні проблеми фізичного виховання у вузі: Республ. збірка наук. праць III Всеукр. наук.-практ. конф. – Донецьк: ДонДМУ ім. Горького, 2001. – С. 151–152.
5. Грибан Н.Г. Стан та перспективи розвитку фізичної культури і спорту в соціальній інфраструктурі села / Н.Г. Грибан, Г.П. Грибан // Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. – Вип. 10. – Т. 3. – Львів: НВФ “Українські технології”, 2006. – С. 22–27.
6. Чернобаб И.Ф. Пути повышения эффективности физического воспитания в вузах / И.Ф. Чернобаб, Г.П. Грибан, М.М. Чубаров // Физическая культура и спорт в повышении социальной активности студентов: Сб. науч. трудов. – Умань, 1990. – С. 9–20.

Подано до редакції 20.05.2012